

Šaur, Vladimír

[Dončeva, Liljana. Vyraženije prjamoĝo dopolnenija v russkich i bolgarskich otricateľ'nych predloženijach]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1965, vol. 14, iss. A13, pp. 238-239

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100344>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

tivoopostavenie toновой и шумовой структуры. Тональными являются те фонемы варианты которых характеризуются основными периодическими усилениями (т. е. гласные, сонорные). Фонемы, в реализации которых основой являются непериодические усиления (т. е. остальные согласные) — относятся к шумным. Специальным противопоставлением у гласных является противопоставление ударяемости и неударяемости, причем, противопоставление ударяемости считается самым высоким. Следующими противопоставлениями являются противопоставления высоты первого форманта и противопоставление высоты другого форманта. В заключении анализа гласных М. Ромпортл характеризует систему русских гласных.

В системе согласных противопоставлением является противопоставление длительности и мгновенности, отличающее шелевые, аффрикаты и плавные от смычных и носовых. Опозиция концентрированности и дисперсности противопоставляет согласные с характерным шумом (тоном) концентрированным в относительно узкую область частот или с одним центром а в то же время с одним пунктом, к которому направляются начальные, концевые части формант соседних гласных (локусом), и согласные с шумом рассеянным (с двумя или более основными центрами), и также с широкой областью, в которую направляется вторая форманта. Концентрированными являются лабиальные, передние альвеолярные, дисперсными являются веларизованные, в некоторых случаях заднеязычные альвеолярные. Противопоставлением высокого и низкого центра усиления отличаются согласные с главным глубоким центром (и локусом), и шумом малой интенсивности от согласных с центром (и локусом) высоким и шумом интенсивным. Глубокими являются лабиальные, (а также плавные, в некоторых случаях и веларизованные), высокими переднеязычные и заднеязычные альвеолярные (сюда же относятся и палатализованный *j*). В противопоставлении одиночности и геминации принимают участие в русском языке только шипящие. Кроме этого, автор касается вопроса противопоставления гомогенности и негомогенности. Противопоставлением отличаются звонкие (и менее интенсивные) от глухих (и более интенсивных), противопоставлением твердые (т. е. с низким шумом или тоном (от мягких)) с высоким шумом того же рода). Все противопоставления в системе русских согласных представляются нам бинарными.

Своей работой М. Ромпортл доказывает, что нельзя отрывать или даже противопоставлять фонетику фонологии.

Необходимо отметить то обстоятельство, что автор имеет в виду применение результатов своего исследования не только в области теории лингвистики, но и при решении вопросов такого конкретного характера, как применение результатов экспериментов в педагогической практике, далее при решении проблем перевода текста машинами или с целью управления автоматическими машинами, устройством при помощи приказа. Автор провел тщательную классификацию своих изложений. Очень органично включены в работу ссылки на результаты ранних исследований в данной области. Интересен тот факт, а учителя автора Бог. Галу естественно, это обстоятельство порадует, что исследования, проведенные современными методами, подтверждают результаты исследований самого Галу в области акустики вокалов, проведенных старыми примитивными методами, касалось ли это экспериментов в области влияния формант отдельных гласных, или мысли, что для характеристики гласных являются два основных репакющих форманта а что остальные можно считать сопровождающими, или что форманты даны не одним тоном, а двигаются в определенной области. К работе прилагается резюме, написанное по-русски и по-немецки.

Jaroslava Trojanová

Liljana Dončeva: Vyraženie prjamoĝo dopolnenija v russkich i bolgarskich otricatel'nyh predloženijach. Godišnik na Sofijskija universitet tom 56, filologičeski fakultet, s. 173—245.

Ve výtahu ze své kandidátské práce bulharská rusistka Liljana Dončevová si všimá jevu, který v ruském mluvnictví není dorešen a v bulharském se teprve začíná řešit. Jde jí o otázku, jak spolu souvisí ruský a bulharský způsob vyjadřování přímého předmětu u sloves vyjadřujících zápor. V ruštině tu lze užít buď genitivu nebo akusativu jména (*ne pročítal stranicy × stranicu*), v bulharštině může být jméno buď bez členu, nebo se členem (*ne pročetoč stranica × stranicata*). Na základě velmi podrobného materiálového rozboru dospěla autorka k potvrzení teorie, formulované Reformatským (*Vvedenie v jazykoznanije*, Moskva 1960, s. 242), totiž: ruština, v níž není gramatikalizována kategorie určenosti, používá u přímého předmětu záporových sloves k vyjádření určenosti pádu substantiva. — Autorčin materiál jasně potvrzuje, že tam, kde má ruština genitiv záporový (*ne ljubit šuma*), není v bulharštině člen (*ne običa šum*) a naopak za ruský akusativ

(*ne ljubít rodínu*) v bulharštině člen je (*ne običu rodinata*). Jednotlivé, nepříliš početné výjimky z tohoto pravidla se autorka snaží zdůvodnit.

Autorka si všímá jevu v celé šíři. Nejde jí tedy jen o prostý předmět záporových sloves, nýbrž i o konstrukce partitivní v kladné i záporné podobě, o konstrukce s přívlástkem předmětového substantiva a o ustálená spojení po některých slovesech. Všimá si pro porovnání i situace ve francouzštině. Jako speciální případy se jí jeví konstrukce, kdy předmětem je vlastní jméno nebo zájmeno (ukazovací, vztažné i neurčité); tu nemůže být v bulharštině člen, a tak za dva ruské prostředky je tu jen jeden bulharský. Naopak, je-li předmět rozvit přívlástkovacím zájmenem (*ne mog opredelit' svojego otnošenija*), je v bulharštině konstrukce se členem nutná.

Připomněli bychom, že by v práci bylo možno prohloubit zřetel k postavení obou gramatických prostředků v systému ruštiny i bulharštiny. Zatímco bulharské konstrukce se členem jsou příznakové oproti konstrukcím bez členu, ruský protiklad genitiv – akusativ se jeví z tohoto hlediska složitěji (pojednal o tom už Jakobson ve známé práci *Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre*, Travaux du cercle linguistique de Prague 6, s. 241–271). V důsledku toho nemohla Dončevová zdůvodnit, že ve zkoumaných bulharských konstrukcích se někdy objeví člen z jiných důvodů než jako ekvivalent za ruský akusativ – a třeba i tam, kde v ruštině je nutný záporový genitiv. Tyto případy autorka sice uvádí a hodnotí je jako výjimky, avšak její zdůvodnění není dost přesvědčivé. Týká se to zvláště předmětu rozvitého neshodným přívlástkem či přívlástkovacím zájmenem, kde se v bulharštině setkáváme s anomálií, která se nedá vysvětlit srovnáním s ruštinou a ani s němčinou či francouzštinou. V bulharštině se vyskytuje „balkánský“ způsob přívlástkování, který dosud není dokonale popsán a vysvětlen – totiž přívlástkování pomocí členu a enklitického zájmena osobního. Dončevová říká, že „v ekvivalentních ruských konstrukcích není sémantický rozdíl mezi genitivem a akusativem a lze tedy hovořit o tom, že kategorie určenosti/neurčenosti je v konstrukcích s přívlástkovacím zájmenem irrelevantní“ (s. 194 cit. díla). – Irrelevantnost je s jistými rozpakami přijatelná pro bulharštinu, kde rozdíl mezi „*ne običu svojata rodina* × *ne običu rodinata* si“ není rozdílem v určenosti; sotva však je možno na základě toho dělat závěr, že ruský rozdíl mezi „*ne ljubít svoju rodínu* × *svojej rodiny*“ má jiný charakter, pokud jde o určenost, než „*ne ljubít rodínu* × *rodiny*“.

Autorka si klade za hlavní cíl práce přispět k teorii překládání z ruštiny do bulharštiny a pokud možno stanovit některé algoritmy pro event. strojový překlad. Všimá si proto na prvním místě, jak je třeba danou ruskou konstrukci přeložit do bulharštiny nejvhodněji. Opačně porovnání jí slouží jen jako kontrola. Proto má práce větší hodnotu bulharistickou než rusistickou a proto nelze ani dostatečně zdůvodnit některé vývojové tendence současné ruštiny, např. častější užívání akusativu u Gorkého a jeho současníků. Jisté tu hraje úlohu autorkou zaznamenaný vliv hovorové ruštiny a omezování genitivu na účet akusativu v nové době. Nevysvětleno však zůstává, proč je tento jev pozorován jen u některých spojení a u jiných ne. A právě na základě kategorie určenosti by snad bylo možno dojít k zdůvodněným závěrům. – Bylo by jisté vítané, kdyby zkoumaný jev nezávisle na Dončevové zpracoval ze svého hlediska příslušník jiného slovanského národa. Slavistika by jistě byla obohacena už jen vzájemným srovnáním výsledků. – Dončevová zpracovává zajímavé a málo prozkoumané téma, které se příslušníkům různých národů jeví různě. Proto je podnětným přínosem a doufejme, že ne dlouho jediným.

Vladimír Šaur

Bruno Kress: *Laut- und Formenlehre des Isländischen*. VEB Max Niemeyer Verlag. Halle (Saale) 1963, S. 252.

Das Buch von Bruno Kress, Professor der nordischen Sprachen an der Universität in Greifswald, der sich vor dem zweiten Weltkriege durch seine in jeder Hinsicht ausgezeichnete Berliner Dissertation: *Die Laute des modernen Isländischen 1937* in der nordistischen Fachwelt einen Namen gemacht hatte, gehört ohne Zweifel zu den bedeutendsten in der DDR im Jahre 1963 erschienenen germanistischen Publikationen. In diesem Buche steckt mehr Arbeit und Entschagung als der moderne Leser ahnt. Kompliziert wie die isländische Landschaft ist auch die Sprache der Isländer sowohl im Hinblick auf ihre Aussprache wie auch hinsichtlich ihres einzigartigen Formenreichtums. Kress lebte schon während der Ausarbeitung seiner Dissertation auf Island und war nach ihrer Vollendung viele Jahre dort tätig. Er beherrscht das Neuisländische in ausgezeichnetem Maße und war daher wie kein anderer in der DDR besonders dafür geeignet, eine außerordentlich schwierige und verantwortungsvolle Aufgabe zu übernehmen: eine grundlegende Grammatik des Neuisländischen zu verfassen, die den wissenschaftlichen Ergebnissen und gleichzeitig auch den modernen Anforderungen vollauf genügt. Es sei von vornherein betont, daß Kress eine Grammatik auf streng wissenschaftlicher Grundlage mit ständigem Blick auf die alten und neuen sprachlichen Zustände und Verhältnisse wie auch mit Rücksicht auf die mannigfachen